William Camden
Britannia (first edition)
London
1586

BRITANNIA

SIVE
FLORENTISSIMORVM REG=
NORVM, ANGLIÆ, SCOTIÆ, HI=
BERNIAE, ET INSVLARVM AD=
iacentium ex intima antiquitate
Chorographica descriptio,

Authore
GVILIELMO CAMDENO.

LONDINI,
Per Radulphum Newbery.
Cum gratia & priuilegio Regiæ Maiestatis.
1586

. . . . . .

163

Cantium. Kent.

Ad Cantium nunc perueni, quam regionem licet Guilielmus Lambardus, vir insigni eru=ditione, & moribus sanctissimis ornatissimus, adeo graphice iu=sto volumine descripserit, vt cu=riosa eius fœlicitas paucula aliis reliquerit; pro suscepti tamen o=peris ratione, eam quoque percur=ram, & ne sublesta, vt inquit Co=micus, fide me agere quis existimet, eum mihi fundum, & fontem fuisse libens merito hic agnoscam.

Nomine antiquo non dum tempus hanc regionem spoli=auit, sed vt Cæsari, Straboni, Diodoro Siculo, Ptolemæo, & reliquis Cantium dictum fuerit, sic Saxonibus, teste Nennio, Cantgwarlantd, id est regio virorum Cantium incolentium, & nobis Kent. Hoc nomen a Cainc, quæ Bri=tannis frondem sonat, quia olim syluis opaca fuerit, deducit Lambardus. Ego vero, (si coniecturam interponere liceat) cum ingenti angulo in Ortum hic Britanniam excurrere viderim, obseruarimque eiusmodi angulum in Scotia Cantir

164

dici, incolas item alterius anguli, in ea parte insulæ Cantas Ptolemæo vocari, Canganos etiam in Wallia alterum an=gulum tenuisse, (vt taceam Cantabros, qui angulum etiam inter Celtiberos insederunt) qui vt vnius originis, vnius lin=guæ, cum nostris Britannis fuere; coniectarim a situ nomen inditum, eoque magis, tum quod Galli nostri, * Canton pro angulo vsurparint, & a veteri (vt probabile est) Gallo=rum lingua: non enim e Germanica, vel Latina est, quæ cum illa vetusta, huius recentioris Gallici idiomatis sunt matrices: tum quod Angulus hic ager a veteribus omni=bus Geographis dicatur. Grandi etenim angulo Galliam prospectat, Tamisis æstuario, & Oceano omni ex parte cir=cumfusus, nisi qua ad occidentem Solem, Surreiam conter=minam habet.

* Vnde Can=ton in arte Heraldica pro angulo, & Heluetiorum pagi Canto=nes, quasi an=guli a Gallis dicti.

Regio est inæqualis, ad occasum planior, & syluis vm=
brosa, ad ortum surgentibus collibus excelsior. Incolæ, qua
a Tamisi ad Austrum patet, in tres areas, siue portiones
(Gradus vocant) distinguunt, quarum superiorem ad Ta=
misim salubrem, sed minus opulentam esse ferunt, mediam,
& salubrem, & opulentam: inferiorem vero opulentam, sed
insalubrem, vtpote quæ magna ex parte est vliginosa. Pratis
tamen pascuis, aruisque vbique fere læta, pomis ad miracu=
lum abundans, nec non Cerasis, quæ anno a Roma condita
680. in Italiam e Ponto deuecta, & vicessimo supra centes=
simum post anno in Britanniam translata, fœlicissime hic
proueniunt, multumque agri occupant, arboribus in quin=
cuncem, iucundissimo spectaculo directis. Villas, & oppida
habet frequentissima, stationes satis tutas, ferri venas non=
nullas, sed aerem crassiusculum, ob halitus ex aquis euapo=
rantes. Incolis ea humanitatis laus, quam Cæsar olim tri=
buit, etiamnum iure debetur, vt virtutem bellicam tace=
am, quam tantam in Cantianis fuisse Monachus quidam
scripserit, vt in procinctu, exercitus frons illis tanquam tri=
ariis, merito inter Anglos debeatur. Quod etiam compro=
bat in suo Polycratico Ioannes Sarisburiensis. 'Ob egregiæ,' in=
quit, 'uirtutis meritum, quam potenter, & patienter contra Danos
exercuit Cantia nostra, primæ cohortis honorem, & primos congres=
sus hostium vsque in hodiernum diem in omnibus præliis obtinet.'
Quorum etiam in laudem scripsit Malmesburiensis. 'Gens
rustica, & vrbana Cantii, plusquam cæteri Angli, antiquæ nobilita=

Plin. lib. xv. cap. xxv.

tis conscientiam adhuc spirat, & ad honorificentiam, & hospitium
cuiuslibet pronior, & ad pulsandas iniurias serior.'

Cæsar, de quo postea plura dicemus, cum primum insu=
lam nostram aggrederetur, in hac regione terram conscen=
dit, nauibusque egredi a Britannis Cantianis prohibitus,
littore non sine graui pugna potitus est. Cum secundo eti=
am nos adiret, hic exercitum exposuit, Britannique cum e=
quitatu & essedis ad Sturum flumen animose exceperunt,
sed a Romanis cito repulsi se in syluas subduxerunt. Inde
cum equitatu Romano acriter prælio in itinere conflixe=
runt, ita tamen vt Romani omnibus partibus superiores fu=
erint, at intermisso spatio rursus in Rom. impetum fece=
runt, per medios audacissime perruperunt, interfectoque
Laberio Duro, militum Tribuno, incolumes se receperunt,
posteroque die ad pabulatores aduolarunt, &c. quæ apud ip=
sum Cæsarem legas. Quo tempore Cantio præfuerunt,
Cyngetorix, Caruilius Taximagulus & Segonax, quos ille,
vt reges deuicisse videatur, Reges vocat, cum tantum Regu=
li fuerint, vel melioris notæ nobiles. Constabilito Romano=
rum Imperio, sub Præside Britanniæ Primæ censebatur. O=
ra vero maritima, quam Littus Saxonicum dixe=
runt, vti etiam littus oppositum a Rheno ad Xanctones præ=
fectum habuit a Diocletiani tempore, quem Marcellinus
'Tractus maritimi Comitem,' Notitiarum liber 'Spectabilem virum
littoris Saxonici Comitem per Britanniam' vocat, Cuius munus
erat littus per opportuna loca præsidiis ad barbarorum la=
trocinia reprimenda communire. Sub dispositione autem
erat illustris Magistri peditum quem Præsentalem dixe=
runt, qui præter præsidia ad portus, in omnia momenta Vi=
ctores Iuniores Britannicianos, Primanos Iuniores, & Se=
cundanos Iuniores, (hæc sunt cohortium nomina,) illi as=
signauit. Officium autem habuit hoc modo. 'Principem ex of=
ficio magistri præsentalium a parte peditum, Numerarios duos, Com=
mentariensem, Cornicularium, Adiutorem, Subadiuuam, Regerenda=
rium, Exceptores singulares, &c.' Nec dubito, quin maiores no=

Comes littoris Saxonici.

Liber Notitia=rum.

stri hoc Romanorum institutum imitati fuerint, cum præ=
fectum siue Limenarcham huic oræ præfecerint, quem
Guardianus v. portuum.
quinque portuum Guardianum vulgo vocitant, quia, vt
Comes littoris Saxonici nouem, ita quinque portubus præ=
sit. Cum autem Romani e Britannia cessissent, Vortiger=

166

nus, qui maximæ Britanniæ parti cum imperio præfuit, pri=
mum Cantio Guorongum præfecit .i. Proregem, siue Liber=
tum, quo nescio, hanc regionem, (vt habent Nennius, &
Malmesburiensis) statim Hengisto Saxoni, in gratiam Ro=
wennnæ eius filiæ, quam misere deperibat, gratis concessit.
Hinc primum Saxonum in Britannia regnum anno Christi
456. constitutum, illis Cantwara-ric dictum, quod post
annos 320. Baldredo vltimo rege deuicto, in occiduorum
Saxonum potestatem deuenit, quibus ad Normannorum
vsque imperium paruit. Tunc enim Cantiani ad Suanes=
combe (viculus est, vbi Suenum Danum olim castrameta=
tum ferunt,) ramos prætendentes ea lege Guilielmo Nor=
manno se dediderunt, vt patrias consuetudines illæsas reti=
nerent, illamque inprimis, quam Gauelkind nominant.
Hac terræ; quæ eo nomine censentur, liberis masculis ex æ=
quis partib. diuiduntur, vel fœminis, si masculi non fuerint.
Hac hæreditatem cum XV. annum attigerint, adeunt, & si=
ne domini consensu, cuilibet vel dando, vel vendendo alie=
nare licet. Hac filii parentibus furti damnatis in id genus
fundis succedunt, &c. vt vere, quamuis minus pure in anti=
quo libro sit scriptum. 'Dicit Cantii Comitatus quod in Comitatu
isto de iure debet de eiusmodi grauamine esse liber, quia dicit quod
Comitatus iste, vt residuum Angliæ, nunquam fuit conquestus, sed
per pacem factam se reddidit Conquestoris dominatui, saluis sibi om=
nibus libertatibus suis, & liberis consuetudinibus primo habitis &
vsitatis.' Deinceps Guilielmus victor, vt Cantium, quæ tan=
quam Angliæ clauis habetur, sibi firmius retineret, Conne=
stabilem Castro Douerensi, eundemque Limenarcham V.
portubus ex veteri Romanorum instituto præfecit. Hi sunt
Hastings, Douer, Hith, Rumney, & Sandwich, quibus
Winchelsey, & Rye, vt præcipua, & alia oppidula vt mem=
bra adiunguntur. Quæ quia bello maritimo operam naua=
re tenentur, immunitatibus gaudent multis & magnis; ip=
seque Limenarcha, qui semper aliquis est e proceribus no=
stris fidei spectatissimæ, in sua iurisdictione Admiralli au=
thoritatem in plurimis, aliaque iura habet, quæ nunc mag=
na cum laude exercet Limenarcha noster nobilissimus, &
prudentissimus D. Guilielmus Baro de Cobham regiæ ma=
iestati a sanctioribus consiliis, & magnus literarum patro=
nus. Sed iam ad loca.

167

Septentrionalem huius regionis partem, Tamisis Bri=
tannicorum fluminum præcipuus, vt iam dixi, alluit, qui
Surreiam prætergressus statim sinuoso flexu, fere in se re=
ductus, primum Grenouicum adit, vulgo Greenewich, i. si=
nus viridis (fluminis enim sinus Wic Germanice dicitur)
Danicæ classis statione, & Danica in Ealphegum Archie=
piscopum Cantuariensem, quem, anno Christi 1011. exqui=
sitis tormentis trucidarunt, immanitate olim notissimus.
Nunc vero Regiis ædibus celeberrimus, quas Humfredus
Dux Glocestrensis ædificauit, Placentiamque dixit, & Hen=
ricus VII. magnifice adauxit. Cum antea Reges ad El=
tham secederent, vix trium milliarium hinc diuerticulo,
quam Anthonius Beccus Dunelmensis Episcopus, & Hie=
rosolymitanus Patriarcha extruxit, Æleonoræque Reginæ

Edwardi primi vxori donauit, cum Vessiorum hæreditatem interuertisset, ad quos locus iste prius spectauit. Episcopus enim ille, quem vltimus Baro de Vessy fiduciarium hære=dem sibi scripsit, vt hæreditatem Guilielmo de Vessy filiolo Spurio traderet, vix bona fide cum pupillo egisse, traditur.

The Breach.

Infra Grenwicum, Tamisis diuulsis aggeribus, quam pluri=ma terræ iugera oppressit, quocum annos complusculos, nonnulli immensis sumptibus luctati, vix molibus agendis, adiacentes agros, contra irruentes vndas tueri possunt. Ta=misis deinde ripis suis coarctatus Darentum flumen obui=um habet, qui e Suthreia demissus leni alueo vndas ducit per Ottanford, nunc Otford Danicæ stragis anno 1016. consciam, Regiisque ædibus superbam, quas Warhamus Archiepiscopus Cantuariensis tanta magnificentia, sibi, & suis successoribus construxit, vt ad amoliendam possessio=nis inuidiam, cum Henrico Octauo commutare necesse ha=buerint. Darentus ad ostium Darentford, vulgo Dartfort, amplum, & frequens forum suo nomini adsciscit, sub quo Crecca riuulus vna commiscetur; ad cuius vadum Crec=canford, nunc Creyford, Hengistus Saxo octauo a Saxo=num ingressu anno, signa cum Britannis contulit, cæsisque ducibus, tanta strage protriuit, vt ab illis nihil sibi deinceps metuerit, & regnum in Cantio securus constituerit.

A Darento ad Medweagi ostium nihil suspicit Tamisis præter oppidula, quæ tacitus præterire, nullum famæ, re=rumue dispendium. Inter ea primas tamen ferunt Graues=

end notum, si quod aliud Angliæ oppidum, vtpote statio in=ter Cantium, & Londinum, vbi vtramque ripam propug=naculis communiuit Henricus Octauus, & Cliffe, a cliuo æ=dito, cui insidet nominatum, Synodo olim celebre, & Cli=ues at Ho Bedæ dictum. Ho enim vocatur illa quasi Cher=sonessus, quæ Tamisim, & Medweagum fluuium intersita, hic longe se in Ortum immittit.

Medwege fluuius, nunc Medway (Britannice nisi me veritas fugit, Vaga, cui Med Saxones addiderunt) fontes

Weald.

habet in Anderida sylua, quæ Wealde, id est, regio †neme=rosa Saxonibus dicta, & meridianam huius agri partem la=te occupat. Primum dum tenuis est, Tunbridge præter=fluit, vbi vetus est castellum quod Gislebertus Comes de Clare construxit, qui commutationis iure pro Brionio in Normannia accepit: eius enim proauus Godfredus, natu=ralis Guilielmi Ducis Normanniæ secundi filius Aucensis, & Brionii comes erat. Veruntamen Manerium, vt vocant, de Tunbridge eius successores Glocestriæ Comites cli=entelari iure ab Archiepiscopis Cantuariensibus ea lege tenuerunt, vt Archiepiscopis in intronisatione Senescalli, & eorum liberi in tutela essent. Inde Maidston petit, quam cum Saxones Medweageston dixerint, Vagniacas esse illas credo, quas Antoninus memorat, & Nennius in suo vrbium catalogo, Caer Megwad corrupte, pro Medwag vocarit: nec sane distantiæ ratio repugnat: hinc a Nouio=mago, inde a Durobroui, de qua mox agemus. Oppidum hoc est frequens & cultum, magnaque longitudine exten=tum. In medio Archiepiscopi Cantuarienses palatium, ab Vffordo inchoatum, & ab Islepo absolutum habent; alte=rum item publicum totius huius agri ergastulum hic consti=tuitur, immunitatesque plurimas Reginæ Elizabethæ fert acceptas, quæ Maiorem summum magistratum institu=it, pro Portgreuio, quem prius habuit, quod innuo, quia an=tiquum hoc sit Saxonicum vocabulum, & apud Germanos eti=amnum rectorem denotet, vt Markgraue, Reingraue,

Landgraue, &c. Hic sub Vagniacis, ab oriente sole, fluuiolus Medwegæ consociatur, qui ad Leneham surgit, quæ Anto= nini sine controuersia Durolenum est, perperam in nonnullis exemplaribus Duroleuum. Durolenum enim Le= num aquam Britannis sonat, & præter nominis reliquias,

169

distantia etiam a Cantuaria, & Roffa, hoc esse Durolenum comprobat; vt taceam situm ad viam Consularem Roma= norum, quæ olim a Dubri (vt author est Higdenus Cestren= sis) per medium Cantium duxit. Nec aliud appositum ha= bet hic fluuius, quod memorem præter Leedes, quæ Cre= uequerorum nobilium opus, postea Baronis Badilsmeri in= auspicata sedes, qui illud perfide contra Edwardum secundum, a quo dono acceperat, communiuit, sed postea meritas perfidiæ pœnas capite soluit. Hinc Medweagus per vberrima arua decidens Ailesford peruenit, Saxonice Eaglesford, Henrico Huntingdonensi Elstre, Nennio Epifford, qui prodidit Britannice Sathenaeghaibail etiam dictum a Saxonibus ibi deuictis, vti Anglesford alii eodem sensu vocarunt. Guortimerus enim Britannus, Guortigerni filius, Hengistum cum suis Saxonibus hic agressus est, quos incompositos, cum secundum impetum sustinere non pos= sent, ita fugauit omnes, vt de Saxonibus actum fuisset; nisi Hengistus declinandi periculi gnarus, in Tanetum insulam se recepisset, donec inuictus ille Britannorum impetus de= ferueret, & integra subsidia e Germania aduenirent. Ceci= derunt hoc prælio duces partium, Catigernus Britannus, & Horsa Saxo, quorum hic ad Horsted non procul hinc se= pultus loco nomen reliquit, ille magnifico elatus funere contumulatus creditur prope Ailesford vbi vasta illa saxa erecta sunt, quæ imperitum vulgus a Catigerno Keith co= ty house hodie vocat. Eadem etiam Medweagi ripa paulo superius vetusta ciuitas apponitur, Antonino Durobrus Durobriuæ & alibi rectius, Duroprouæ, vel Du= robrouæ. Bedæ Durobreuis, Saxonice †Hrofeaster, & Hroueceaster nunc Rochester, & Latine Roffa, a Rhof= fo quodam, vt iudicat Beda, sed pristini illius nominis Du= robrouis aliquid in se retinere mihi videtur. Nec est cur quis dubitet de nomine, cum præter Itinerariam rationem, & Bedæ authoritatem, Durobreuis in charta fundationis ec= clesiæ Cathedralis expresse vocetur. Hoc tamen admoneo in impressis Bedæ libris Daruernum legi, vbi in M. S. Duro= breuis concipitur. In conualle sedet muris male firmis ex parte cincta, ‘situ,’ vt inquit Malmesbur. ‘nimium angusta,’ vnde olim Castellum potius quam vrbs habebatur. ‘Castellum’ e= nim ‘Cantuariorum’ vocat Beda. Sed nunc ad occasum, orien=

170

tem, & meridiem magnis suburbiis tumet. Casibus defuncta est non paucis. Anno Christi 676. ab Athelredo Mercio prostrata, & deinde a Danis sæpius direpta. Templum magnificum erexit Ethelbertus Rex Cantii, quod & digni= tate Episcopali illustrauit (Iusto primo episcopo designa= to) verum cum hoc vetustati cederet, Gundulphus circa annum 1080. restaurauit, & presbyteris expulsis mona= chos induxit, quibus iam eiectis, Decanus, & VI. præbenda= rii, & Scholastici sunt subrogati. Iuxta templum, flumini castrum opere, & situ satis munitum impendet, quod Odo= nem Episcopum Baiocensem, & Cantii Comitem extruxis= se fama refert. Certum enim est illum, cum ex ancipiti re= rum mutatione penderet, hoc contra Guilielmum Rufum tenuisse, & tandem rerum necessariarum inopia coactum,

non tantum castrum tradidisse, sed etiam de gradu deiec=
tum solum vertisse. Recepto sic castello Henricus primus qui Rufo successit, 'Ecclesiæ Cantuariensi & Archiepiscopis eius custodiam, & constabulationem, in posterum possidendam concessit,' (vt habet Florentius †Wigornensis) '& in eodem turrem sibi construendi licentiam.' Ex quo tempore vna, & altera obsidio=
ne fatigatum fuit, sed tum maxime, cum Barones armorum strepitu totam Angliam concuterent, & Simon de Monte=
forti acerrime, sed frustra oppugnaret, pontemque sublici=
um rescinderet. Pro quo saxeum arcuato opere spectatissi=
mum e Gallorum manubiis substruxit postea Rob. Knowles, qui ab infimo gradu, ad summum honoris fastigium bellica virtute conscendit. Sub hoc ponte Medweagus violentus, & torrens æstuat, & eluctatur, statimque sedatior nauale se exhibet, classi omnium quas Sol vidit bellico apparatu in=
structissimæ, & in omnia momenta paratissimæ, quam Di=
ua Elizabetha ad suorum tutelam, & hostium terrorem maximis impensis ædificauit, ad eamque defendendam propugnaculum in ripa apposuit.

Nunc Medweagus lætior, & latior crispantibus vndis spectatu amœnissimus fœcundos agros subluit, donec Sheppey insulæ obiectu diuisus (quam Ptolemæi Tolia=
tin esse suspicamur, vt suo loco dicemus) duobus in Tamisis æstuarium ostiis infertur, quorum occidentale Westswale: orientale, quod Sheppeiam a continenti abscidisse videtur Eastswale dicitur, Bedæ Genlade, ad quod Midelton,

171

nunc Milton villa olim regia, Sittingburne diuersoriis refertum, & Feuersham Stephani regis monasterio, & tu=
mulo olim notum adsident. Iuxta quæ puteos magnæ pro=
funditatis, hinc inde, vt etiam alibi per hunc agrum vidi=
mus, de quibus variæ feruntur opiniones. Ego autem nihil quod †opinor habeo, nisi putei illi fuerint, e quibus cretam albam ad stercorandos agros effoderunt olim Britanni, vt docet Plinius. 'In centenos enim,' vt inquit ille, 'pedes puteos ege=
runt ore angustatos, sed intus spatiantes,' cuiusmodi hi ipsi sunt, quos dicimus. Inde aperto littore, quod cochleis & ostreis fœcundum, ostreorumque viuariis frequens, Reculuer cernitur, Saxonice Raculf, sed Romanis olim & Britannis Regulbium, sic enim Notitiarum libro vocatur, qui Tri=
bunum cohortis primæ Vetasiorum in excubiis hic sub lit=
toris Saxonici Comite (sic enim tunc temporis Maritima Cantii ora vocabatur) egisse memorat: & hanc sane suam antiquitatem effossis Imp. Rom. nummis adhuc testatur. Ethelbertus Rex Cantii cum Cantuariam Monacho Au=
gustino concessisset, in hac sibi palatium extruxit, Bassa Saxo †manasterio ornauit, e quo Brithtwaldus octauus Cantuariensis ecclesiæ Archiepiscopus euocatus erat. Hinc Raculfminster etiam a monasterio dictum fuit, cum Edre=
dus Edmundi senioris frater ecclesiæ Christi Cantuar. do=
naret. Hodie vero nihil aliud est, quam viculus rusticus, & si quid nominis habet, ex monasterio illo habet, cuius sacræ turres Pyramidales vsui sunt nauigantibus, ad tænias quasdam, & breuia in Tamisis ostio euitanda.

Nunc ad Tanet insulam deuenimus, quam tenui inter=
currente alueo, a continente disterminat Stoure flu. Be=
dæ Wantsum, qui duobus in syluestri regione, quam The Weald vocant, disparatis fluuiolis coalescens, quam pri=
mum solidus fertur, Ashford & Wye, emporiola nota inui=
sit, inde Chilham, siue vt alii vocant Iulham, vbi castri antiqui rudetum est, quod Fulbertus quidam Douorensis construxisse memoratur. Constans fama apud incolas est

Iulium Cæsarem in secunda contra Britannos expeditio= ne, hic castrametatum fuisse, & inde Iulham, id est Iulii statio, vel domus dictum: & ab illis, nisi me fallo, facit ipsa veritas. Prodit enim Cæsar ipse, cum noctu a littore XII. millia pass. confecisset, ad flumen primum cum Britannis

172

conflixisse, ibique cum eos in syluas coniecisset, castra mu= niuisse, vbi crebris arboribus succisis locum egregie natura, & opera munitum habuerunt Britanni. Hic enim locus XII. a littore mill. exacte abest, nec aliud est interpositum flu= men, vt necesse fuerit, ad hunc castris primis peruenisse: in quibus decem etiam dies, suos continuit, dum classem tem= pestate afflictam reficeret, & subduceret. Sub hoc oppido, tumulus viridanti cespite vestitus ostenditur, quo condi= tum multis retro ante seculis Iul-laber ferunt, quem alii Gigantem, alii [†]venificam fuisse somniant. Ego vero, cum aliquid antiquæ memoriæ eo nomine latere existimarim, propemodum mihi persuaserim Laberium Durum Tribu= num militum hic situm, quem interfecerunt Britanni in itinere, ab illis quæ dixi castris, & inde Iul-laber tumu= lum dictum fuisse. Quinto hinc milliari Stoure diuiso al= ueo, Durouernum primariam huius prouinciæ vrbem rapide alluit, nomenque fecit. Durwhern enim fluuium rapi= dum Britannis denotat. Ptolemæo pro Durouerno Dar= uernum, Bedæ & aliis Dorobernia, Saxonibus Cantwarabyrig, id est vrbs populi Cantiani, Nennio, & Britannis Caer Kent, id est vrbs Cantii, nobis Canterbury, Latinis Cantuaria dicitur. Vrbs peruetusta, Romanoque sæ= culo procul-dubio illustris. ‘Nec adeo magna’ (vt inquit Mal= mesburiensis) ‘nec exiliter parua, quæ & terræ positione, soli affi= nis maxima vbertate, & integro murorum ambitu, fluuiis irrigua, nemorum opportunitate inclita, præterea maris vicinitate piscium fœcunda.’ Heptarchia Saxonica efflorescente regni Cantii caput, & sedes regia fuit, donec Ethelbertus Rex eam, cum iure Regali Augustino Anglorum Apostolo concesserit, qui Archiepiscopali sede hic stabilita, Angliæ Metropolim con= stituit. Iam inde incredibile est, quantum floruit, cum Archi= episcopali dignitate, tum meliorum literarum schola, quam Theodorus septimus Archipræsul instituit, & quamuis Da= nico bello conquassata, & fortuitis incendiis magna ex par= te subinde absumpta, semper tamen renata est splendidior. A Normannorum ingressu, cum Guilielmus Rufus, vt est in Annalibus S. August. ‘dedisset ciuitatem Cantuariæ Episcopis ex solido, quam tenuissent antea ex beneficio,’ religionis nomine, & præsulum benignitate, inprimis Simonis Sudburye, qui mœnia restaurauit, non modo respirauit: sed eo splendo=

173

ris, quasi subito accreuit, vt priuatorum ædificiorum pul= chritudine, omnes Britanniæ ciuitates adæquarit, sacra= rum vero ædium magnifica structura, & frequentia, cele= berrimas quasque superarit. Inter has duæ maxime enitue= runt, Christi scilicet, & Diui Augustini vtrumque Benedi= ctinis monachis oppletum: Christi autem templum in medio quasi vrbis sinu, tanta maiestate, vt Erasmus inquit, se in cœlum erigit, vt procul etiam intuentibus religionem incutiat. Augustinus ille, quem dixi, hoc Romanorum fide= lium opere, vt author est Beda, antiquitus factum recupe= rauit, Christo sacrauit, sedem successoribus constituit, in qua septuaginta duo iam perpetua serie sederunt Archie= piscopi. E quibus Lanfrancus & Guilielmus Corboyl supe= riorem Ecclesiæ partem, & qui successerunt, inferiorem,

quum illud vetustius opus incendio concidisset, ad eam qua nunc
cernitur amplitudinem maximis impensis, quas superiori=
bus sæculis superstitio suggessit, perduxerunt. Plurimi enim
summi, infimi, confertim huc cum amplissimis donariis, ad
visendum Thomæ Becketti Archiepiscopi tumulum con=
fluxerunt. Qui a militibus hoc in templo trucidatus, quod
se regi peruiuaci animo opposuisset, & a Pontifice Romano
in Martyrum album relatus, diuino honore colebatur, tan=
tisque muneribus onerabatur, vt thecæ, in qua conditæ fu=
erunt eius reliquiæ, vilissima pars aurum fuerit: gemmis
raris, vt inquit Erasmus, & prægrandibus collucebant, nite=
bant, fulgurabant omnia, templum etiam vniuersum plus=
quam regiis opibus vndique luxuriauit, Christique nomine
quasi obliterato, in S. Thomæ transiit. Nec vlla alia re æ=
que celebratum fuit, ac huius memoria, ac sepultura, licet
aliorum sepulchra non immerito iactet, inprimis Edwardi
principis Walliæ cognomento Nigri, herois bellica laude
ad miraculum præstantissimi, & Henrici IIII. Regis
Angliæ potentissimi. Verum has nebulas Euangelii lumen
sub Henrico VIII. discussit, monachorumque examina
dispulit, pro quibus in Christi templo Decanus, Archidi=
aconus, Præbendarii †XV. & verbi diuini sex præcones sunt
collocati, qui diuinum verbum in circumuicinis locis disse=
minent. Alterum templum huius pertinacissimus æmulus
sub vrbem ad Orientem sedem habuit, S. Augustini nomi=
ne notum, quod ipse Augustinus, & Ethelbertus Rex, eius

174

hortatu, Petro & Paulo posuerunt, vt sepultura esset, tum
Regum Cantii, tum etiam Archiepiscoporum (nondum
enim in vrbe sepelire fas erat) infinitisque opibus cumula=
runt, concessa Abbati officina monetaria, cum iure pecu=
niam signandi. Nunc vero maxima parte suis ruinis inuo=
luta, reliqua in ædes regias conuersa, quantum fuerit intu=
entibus facile ostendit. Nihil attinet de altera ecclesia, huic
vicina, dicere, quæ, vt habet Beda, a Romanis condita fuit,
Martinoque sacrata, in qua ante Augustini aduentum, Ber=
tha Ethelberti vxor Christianis sacris interesse solebat. De
castro ad Australe vrbis latus fatiscentibus nunc propug=
naculis, cum non admodum magnam præ se ferat antiqui=
tatem nihil occurrit, quod memoria dignum, nisi a Norman=
nis constructum fuisse. De sedis Cantuariensis dignitate,
quæ olim longe amplissima fuit, nihil dicam, nisi vt superi=
oribus seculis in Romana hierarchia, Archiepiscopi Can=
tuarienses Pontificis Romani Legati, & veluti alterius, vt
dixit Vrbanus II. orbis Patriarchæ erant; sic cum fugata esset
Pontificum authoritas, in Synodo, an. 1534. decretum, vt
illo titulo deposito, Primates, & Metropolitani totius An=
gliæ dicerentur. Quam dignitatem nunc gerit Reueren=
dissimus in Christo pater, D. Ioannes Whitgiftus, qui & deo
vitam, & Ecclesiæ operam omnem sancte consecrauit. Cæ=
terum Polus Borealis supra Cantuariæ horizontem grad.
LI. scrup. XVI. attollitur, Longitudo vero XXIIII. partib.
LV. scrup. definitur.

A Dorobernia, Stowre statim se in vnum colligit, sim=
plexque fertur, donec ad Sturemouth venit, vbi duo itine=
ra dispensatis aquis sibi aperit, nomenque relinquens, Want=
sume dicitur, Thanaton ab Occasu, & Austro insulam faci=
ens, ab aliis enim partibus Oceano abluitur. Hanc Solinus
Athanaton, & Thanaton aliis exemplaribus dixit,
Britanni Inis Ruhin (teste Asserio) fortasse a Phocis, Saxo=
nes Tanet, & Tanetland, nos Tenet. Terra tota est ex
creta albicanti, frumentariis campis fœlix, & vberi gleba,

octo mill. in longitudine extenditur, quatuor in latitudine
patet, familiarum sexcentarum habebatur, pro quo in Be=
da mendose legitur milliarium sexcentorum. Quod vero So=
linus nullo serpi angue hanc insulam scribat, & terram hinc
asportatam angues necare, iam falsum deprehenditur. Pro=

175

inde etimologia illa <apo tou thanatou>, i. a serpentium morte de=
ducta plane labascit. Hic primam exscensionem fecerunt
Saxones, hic illis perfugium, hic magnas eorum strages æ=
didit Guortimerus Britannus, cum ad Lapidem tituli (sic in
Nennio vocatur locus, quem Stonar eo fere sensu nunc
vocamus, & portum fuisse constat,) præcipitata fuga in
myoparones coegerit. Quo etiam loco (inquit ille) iussit
se sepeliri ad compescendos, vt existimauit, Saxonum furo=
res; quemadmodum Scipio Affricanus, qui ita sibi sepul=
chrum statui præcepit, vt Africam prospectaret, ratus vel
hoc etiam Pœnis terrori futurum. Hic etiam ad Wipped=
fleet, a Wippedo Saxone interfecto sic dictum, Britannos
multis præliis attritos fudit Hengistus. Augustinus multis
post annis in †hac terram conscendit, cuius benedictioni
regionis fœcunditatem ascripserunt sacerdotes creduli,
Monachusque Gotcelinus exclamauit. ‘Fœlix tellus Tanet, sua
fœcunditate, sed fœlicissima tot deiferorum aduenarum, imo tot ciui=
um supernorum hospitio.’ Postea Danorum direptionibus ita
afflicta, qui Domneuæ monasterium, nunc Minster virgi=
nibus velatis sacratum omni crudelitatis genere pollue=
runt, vt non ante pacata †Normanici imperii tempora re=
floruerit.

Ad Australe Wantsumi ostium, quod alueum mutasse
credunt, e regione insulæ apposita fuit vrbs, quæ Ptolemæo
Rhutupiæ, Antonino Rhitupis Portus, Ammi=
ano Rhutupiæ Statio. Orosio Rhutubi portus,
& ciuitas, Anglis, teste Beda, Reptacester, aliis Rupti=
muth, Alfredo Beuerlacensi Richberge, hodie Richbo=
row. Vnde hoc enatum nomen in confesso non est. Verun=
tamen cum a sabulo loca huic vicina Sandwich, & San=
dibay denominentur: & Rhyd Tufith Britannice vadum
sabulosum sonet, inde si auderem, libenter deducerem. In
deiectu collis vrbs exporrecta videbatur. Arx æditiori loco
Oceano imminebat, qui ita iam arenis inuectis excluditur,
vt a milliari vix eam salutet. Longe celeberrima fuit, Ro=
manis rerum potientibus. Hinc e Britannia, in continen=
tem frequens traiectus, ad hanc Romanæ classes appule=
runt, Lupicinus a Constantio in Britanniam ad coercendas
Scotorum & Pictorum excursiones missus, Herulos, Bata=
uos, & Mœsicorum numeros hic exposuit. †Theodorus eti=

176

am Theodosii Augusti pater (cui statuas, testante Symma=
cho, equestres ob Britanniam pacatam Senatorius ordo de=
creuit) cum suis Herculiis, Iouiis, Victoribus, Fidentibus
(†hi Romanorum erant cohortes) huc delatus est. Postea
cum Saxones piratæ sublatis commerciis, maria bello in=
tercluderent, & littora nostra crebris latrociniis infesta=
rent, Legio Secunda Augusta, quæ a Claudio Imperatore e
Germania traducta, plurimos annos Iscæ Silurum in Wal=
lia consederat, huc translata, Præpositumque suum hic ha=
buit sub Comite littoris Saxonici. Quam præposituram
fortasse gessit Clemens ille Maximus, qui in Britannia a
militibus Imperator salutatus Gratianum interfecit, & po=
stea Aquileiæ a Theodosio occisus. Hunc enim Ausonius
Rhutupinum latronem in his versiculis de Aquileia dixit.

Maximus armigeri quondam sub nomine lixæ.
Fœlix quæ tanti spectatrix læta triumphi,
Fudisti †Antonio Rhutupinum Marte latronem.

Alium etiam Rhutupiarum præsidem Flauium Sanctum obliuione in Parentalibus suis vindicauit, idem Poeta de quo cecinit.

Sunt qui Rhu= tupini nomine Britanniam omnem intelli= gi volunt.

Militiam nullo qui turbine sedulus egit,
Præside lætatus quo Rhutupinus ager.

Claudium Contentum patruum, qui ingentem pecuni= am fœnori inter Britannos occupatam, & vsuris multipli= catam extraneis morte præreptus liquit, hic etiam situm, funebri carmine prosequitur Ausonius.

Et patruos Elegeia meos reminiscere cantus,
Contentum, tellus quem Rhutupina tegit.

Post Saxonum aduentum floruerunt etiam Rhutupiæ. Ethelberti enim Cantii regis Regiam fuisse memorant scrip= tores, Bedaque ciuitatis nomine insigniuit, Inde deficere cœ= pit, nec nomen vsquam legitur, nisi apud Alfredum Beuer= lacensem, qui Alcherum cum Cantuaritis Danos spoliis implicatos, ad hanc Richberge tunc dictam, fudisse prodi= dit. Nunc vero vestigia eius omnia tempus erasit, vtque nos doceat vrbium perinde ac hominum fata volui, semiruta quædam arcis mœnia solum reliquit, quadrata forma sa= bulo tenacissimo materiata. <Akropolin> esse diiudices, situ

177

adeo sublimi vliginosam in Taneto planitiem despicit, quam, Oceanus se paulatim subtrahendo destituit. Vrbis autem area nunc aratro proscissa nummos Romanorum aureos, æreos, & argenteos, vetustatis sua indicia sæpenumero ege= rit, prolemque suam paulo inferius ostendit, quam a sabulo Sondwic dixerunt Saxones, nos vero Sandwich, e quin= que portuum, quos vocant numero. Ad septentriones & oc= casum mœnibus, alias aggere, flumine, & fossa munitum, o= lim Danorum furores, superiori ætate Gallorum ignes sen= sit; nunc incolis satis frequens licet portus ex aggestis a= renis, & magna naue oneraria Pauli IIII. PP. in ipso alueo depressa, non sit nauigiis magnis ferendis iusta altitudine.
Sub Rhutupiis Ptolemæus Cantium promontorium, quasi extremum huius anguli verticem statuit, quod cor= rupte nonnullis exemplaribus Nucantium, & Acan= tium, Diodoro Carion, nobis hodie the Foreland di= citur. Verum omnia hæc circumquaque littora a Rhutupiis Rhutupina littora Poetis dicuntur. Hinc Iuuenalis cum Cur= tium Montanum delicatulum ventriconem satyrice insec= taretur, de ostreis ex hoc littore Romam delatis

nulli maior fuit vsus edendi
Tempestate mea, Circæis nata forent, an
Lucrinum ad saxum, Rhutupinoue ædita fundo
Ostrea, callebat primo deprendere morsu.

Et Lucanus.

Aut vaga cum Thetis, Rhutupinaque littora feruent.

Hæc ora maritima ab Europæ continente, freto disiun= gitur, vbi maria terram perfodisse credunt nonnulli, Soli= nus fretum Gallicum appellat, Tacitus, & Ammianus fretum Oceani, & Oceanum fretalem. Gratius Poeta ‘Freta Morinum dubio refluentia ponto.’ Nos The straite of Calleis. Galli Pas de Callais, Belgæ de hofden, a duobus promontoriis, vt an=

notauit doctissimus Abrah. Ortelius. Horrendis, vt vere in=
quit Marcellinus, hoc fretum attollitur æstibus, rursusque
in speciem complanatur camporum; bis inter duos lunæ
exortus affluens, bisque remeans. Attollente enim se Luna,
ad Meridianum & sub Horizonte in opposito iam demersa,
supra modum hic intumescit Oceanus, & immensa aqua=

178

rum moles tanto cum murmure in littora irruit, vt non sine
causa ille dixerit. 'Rhutupinaque littora feruent.'
Ex aduerso in continente consederunt Morini, sic
antiqua Celtarum lingua dicti, quasi maritimi, siue maris
accolæ. Eorum regio nunc Conte de Guines, & Conte de Bolo=
nois dicitur, duosque olim nominatissimos habuit locos,
Gessoriacum, & Itium, vnde Cæsar commodissi=
mum e Gallia in Britanniam esse traiectum prodidit, pluri=
mique fuisse credunt, quod nunc Callais vocant, sed magnus
ille & eruditus Hospitalius Galliæ Cancellarius, rei anti=
quariæ peritissimus asserit: Caletum minime vetustum es=
se, tantumque viculum fuisse, cuiusmodi Galli Burgado vo=
cant, priusquam Philippus Comes Bononiensis, mœnibus
incinxerit, non multis ante annis, quam Angli expugna=
uerint. Nec vspiam legas aliquos inde in Britanniam soluis=
se ante illa tempora. Itium igitur alibi quærendum existi=
mo, ad Vitsan scilicet inferius prope Blanest, quod nos
Whitsan vocamus, verbo ab Itio non abludente. Huc enim
omnes ex hac insula transmisisse, & inde in eandem soluisse,
ex historiis nostris obseruamus, vsque adeo vt Lodouicus
Sanctus cum Thomam Cantuariensem inuiseret, hoc so=
lum a Diuo illo nupero demississime contendit, vt inter Vit=
san, & Douer nemo naufragio periret: quasi hinc inde eo
tempore commodissimus fuerit traiectus, nec alibi sane hoc
fretum magis coarctatur. Quamuis existimandum sit na=
uigantes in transmittendo non nauigationis compendium,
sed portuum opportunitatem vtroque in littore spectasse.
Sic quamuis fretum angustissimum sit inter Blacness Gal=
liæ, & The Nesse Angliæ: nunc tamen traiiciunt inter
Dubrin, & Caletum, superioribus seculis priusquam obstru=
eretur Portus Vitsan, inter †illam, & Dubrin, antea vero in=
ter Rhutupias, & Gessoriacum, vnde Claudius Imp. & alii
quos dixi duces in Britanniam transmiserunt. Gessori=
acum hoc Plinius Portum Morinorum Britannicum vocare vi=
detur, fortasse ob traiectum inde in Britanniam, Ptolemæ=
us apud quem in locum Itii prorepsit, Gessoriacum nauale, qua
etiam significatione, Britanni Bowlin llong vocitant. Nam
Gessoriacum fuisse maritimum illud oppidum, quod Am=
mianus Bononiam, Galli Bolongue, Belgæ Beunen, nos
Bolen vocamus, asseueranter contra Boethium Scoticum

179

& Turnebum affirmarim; cum ex B. Rhenani authoritate,
qui tabulam militarem antiquam vidit, in qua scriptum
'Gessoriacum, quod nunc Bononia,' tum itineraria ratione, quæ
exacte respondet distantiæ, quam inter Ambianos, & Gesso=
riacum interposuit Antoninus. Sed quod instar omnium est,
Pag. 272. ædi= pyraticam Carausii factionem, quam * Gessoriacensibus mu=
tione Basiliens. ris inclusam, & captam retulit Panegyricus Constantio A.
dictus: alter ad Constantinum Maximum eius filium, ad
Pag. 251. * Bononiam fuisse deuictam commemorat, vt Bononia, &
Gessoriacum sit necessario vnum idemque oppidum, vetus=
tiusque nomen sub eo tempore exoleuisse videatur. Nec
enim iudicandum est, tantos authores ad tantos principes,
in huius loci notatione (recenti tum memoria) aberrauisse.

Sed quid mihi cum Gallia? Certe horum memoriam li=
bentius vsurpaui, quod maiorum nostrorum virtus sæpissi=
me hac in ora emicuit, qui Caletum, & Gessoriacum Gallis
extorserunt, quorum hoc supplicanti Gallo, post octenni=
um pacta pecunia reddiderunt, illud vero, annos CCXII.
Gallo fremente, tenuerunt.

Nunc Britanniam plenis velis, & secundo æstu repeta=
mus. A Cantio promontorio in Austrum per aliquot milli=
aria crebro colle exurgens procurrit littus. Sed cum ad
Sandon, id est, tumulum arenarium, & Deale castra vi=
cina peruenerit, quæ Henricus VIII. patrum memoria
extruxit, subsidet, planumque & apertum mari obiacet.
Ad Deale illud, Dole Nennius vocat (& vere opinor,
iacentem enim & †apertum ad mare, vel flumen planiti=
em sic hodie appellant Britanni nostri) Cæsarem appu=
lisse constans est fama, Nenniusque suffragatur qui barba=
re scripsit. ‘Cæsar ad Dole bellum pugnauit,’ Tabula item pen=
silis in castro Douerensi, hoc idem comprobauit, fidem=
que etiam facit Cæsar ipse, qui aperto, & plano littore se
terram conscendisse, difficilique pugna a Britannis excep=
tum memorat. Ille enim, (a cursu paulatim digredi liceat)
omnibus, vt e Seneca habet Pomponius Sabinus, terra ma=
rique captis, Oceanum respexit, quasi orbis Romanus non
sufficeret, alium cogitauit, classeque mille nauium (sic ex
Cota scribit Athenæus) vel vindictæ de Britannis, qui
Gallis opem tulerunt, sumendæ, vt Strabo; vel Britannica=
rum Margaritarum spe, vt Suetonius; vel gloriæ cupiditate

180

vt alii tradunt, inflammatus, anno ante Christum natum
LIIII. & rursus sequenti, Britanniam ingressus est. Cum
In libro de ar= te & natura.
antea, non vt fabulatur Rog. Bachonus speculis in ora Gal=
lica dispositis, & arte Catoptrica quæ latentes species mul=
tiplicat; sed per speculatores, vt ipse, & Suetonius contes=
tantur, portus & nauigationem explorasset. Quid hic gesse=
rit ipse satis fuse literis mandauit. Sat mihi sit de illo e scrip=
toribus paucula, quæ minus sunt protrita, paucis adnotare.
Cum hanc insulam adiret, licet tot rebus gestis clarissimus
esset, ea fuit temperantia, & a nostri seculi pompa adeo ali=
enus, vt tres solummodo domesticos in famulatu haberet.
Quod Cotas qui tunc secundum in castris locum obtine=
bat, in Commentario suo Græco de Romanorum Republ.
(authore Athenæo) prodidit. ‘Cum Britanniam peragraret,’ in=
quit Seneca, ‘nec Oceano fœlicitatem suam continere posset, audi=
uit decessisse filiam, publica secum fata †ducentam: sed tam cito dolo=
rem vicit, quam omnia solebat.’ Hoc ipso etiam in loco cum se=
cundo Britanniam aggrederetur, vt ex amissis Suetonii
monumentis habet Eutropius: ‘Scæua miles Cæsaris cum qua=
tuor commilitonibus nauicula ante transuectus est ad scopulum in=
sulæ propinquum, atque interea recessu Oceani destitutus est. Com=
plures Britanni in paucos Romanos impetum faciunt: cæteri tamen
qui perrari comites ipsius †fuerant, nauigio redeunt: Scæua imper=
territus manet, vndique telis obrutus: ac primo pilo restitit, postre=
mo gladio rem gerit solus in plures. Cumque fessus, vulneratusque es=
set, & galeam ac scutum ictibus perdidisset, cum duabus loricis na=
tauit ad castra Cæsaris, & poposcit ab imperatore veniam pro teme=
ritate, quem Cæsar Centurionatus honore subuexit.’ Alia Cæsaris
in nostra regione gesta ex ipso petas. Nec enim ego gran=
dæuum illum Britannum conueni, quem M. Aper (apud
Quintilianum) in hac insula vidit, qui se fatebatur pugnæ
interfuisse qua Cæsarem arma inferentem arcere littori=
bus aggressi sunt. Nec ego historiam iam conscribere in a=
nimo habeo. E Britannia victor reuersus, thoracem ex Bri=

tannicis margaritis factum, vti apud Plinium legimus, Ve=
neri genetrici in eius templo dicauit. Captiuosque, vt author
est Honoratus, nonnullos Britannicos ad officia theatralia,
Aulæaque etiam, in quibus suas victorias Britannicas de=
pinxerat, donauit. Quæ cum Britanni, qui in ipsis picti erant
tollere solebant, cecinit Virgilius.

181

Purpureaque intexti tollant aulæa Britanni.

Verum iam satis exorbitauimus: ad propositum reuertamur.
Huic littori satis longo tractu cumuli, velut aggeres sub=
sunt, quos ventus conuerrisse nonnulli suspicantur: ego ve=
ro munitionem, seu potius naualia castra esse existimo, quæ
Cæsar decem dierum labore, ne nocturnis temporibus in=
termissis confecit, vt in ea afflictas naues subduceret, con=
traque tempestates, & Britannos, qui eas frustra sunt ador=
Darellus. ti, tutaretur. Audio enim ab accolis hunc aggerem Romes=
worke vocari, quasi Romanorum opus. Eoque magis cre=
do Cæsarem hic appulisse, quod prodat septimo hinc mil=
liari (sic enim legit liber a Fl. Constantino viro consulari
emendatus) mare ita montibus angustis contineri, vti te=
lum ex locis superioribus in littus adigi possit. Certe sta=
tim a Deale cautium eminentia (moles magnificas vocat
Cicero) Crythmo quam Sampetram vocant fœcunda, per
septem plus minus milliaria ad Douer procurrit, vbi de=
hiscit, & se transeuntibus aperit; eaque loci est natura vt
perinde, ac Cæsar scribat, inter duos colles mare admise=
rit, & continuerit. Hoc cautium diuortio Dubris interia=
cet, cuius Antoninus meminit, Saxones Dofra dixerunt,
nos Douer. Inditum nomen scribit ex Eadmero Darellus,
quia clausus, & impeditus erat. ‘Cum enim,’ inquit, ‘antiquis
temporibus valde eo loco portuosum mare se diffunderet, necessitate
vrgente, sic effectum est, vt arctioribus quibusdam limitibus con=
stringerent.’ D. Lambardus tamen nominis rationem a Du=
fyrrha, quod Britannice locum accliuem significat, probabi=
lius deduxit. Oppidum quod inter cautes considet (vbi
portus ipse olim fuit, quum mare se insinuaret, vti ex ancho=
ris, & nauium tabulis erutis colligitur) portus opportuni=
tate, quæ iam fere nulla est, & in Galliam traiectu magis
celebratur, quam sua vel elegantia, vel frequentia. Cele=
berrimus enim est traiectus, cautumque olim lege erat vt ne=
mo qui religionis gratia peregre proficisceretur, alibi tra=
iiceret. Qua Oceanum iam glarea interiecta exclusum spec=
tat, mœnibus præcinctum fuit, quorum pars aliqua supe=
rest. Templum habuit Martino sacrum, a Victredo Cantii
rege fundatum, militum etiam Templariorum ædes, quæ
iam disparuerunt, sedemque præbet Archiepiscopi Cantu=
ariensis suffraganeo, qui cum grauioribus Archiepiscopus

182

negotiis districtus sit, quæ ordinis sunt, non quæ iurisdictio=
nis episcopalis gerit. E colle, seu potius rupe, quæ a dextra,
omni fere ex parte confragosa in admirandam altitudi=
nem exurgit, castellum amplissimum instar vrbeculæ, ope=
re munitissimum, & turribus frequentissimum subiecto fre=
to quodammodo minatur: ‘Clauem, & repagulum Angliæ’ vo=
cat Matth. Parisiensis. Vulgus hominum a Iulio Cæsare
constructum somniat. A Romanis primo conditum ex late=
ribus illis Britannicis in sacello, quibus vsi sunt in suis sub=
structionibus, arbitror, Præcipitante in occasum Romano
imperio, Numerum Tungricanorum, qui inter auxilia Pa=
latina numerabantur, hic in præsidio collocarunt, e quo=

rum apparatu sagittæ illæ magnæ videntur, e basiliscis solitæ emitti, quas pro miraculis iam ostendunt castellani. A Saxo= num ingressu, vsque ad confectum eorum imperium, nus= quam, ne verbulum de hoc castro, siue oppido legerim, nisi in schidis quibusdam, ex tabula pensili hic asseruata, de= scriptis: quæ memorant Cæsarem, cum ad Deale appulis= set, & ad Baramdowne (hæc equitabilis est planities ad= iacens, & explicandis copiis opportuna) Britannos profli= gasset, Douerense castrum inchoasse, Aruiragum postea contra Romanos muniuisse, portumque obturasse. Arthu= rum deinde, & eius milites, nescio quos rebelles hic deuicis= se. Cæterum paulo ante Normannorum aduentum, vnicum Angliæ munimentum habitum fuit, eoque nomine, Guili= elmus Normannus Haraldum iureiurando adegit, vt hoc castrum cum puteo sibi in manus traderet, cum regnum af= fectaret: compositisque Londini rebus nihil prius habu= it, quam hoc communire, nobilibusque latifundia in Can= tio assignare, ea lege, vt præsto, cum certa militum manu ad hoc propugnandum forent, quod nunc tamen annua pecunia redimitur. Fertur etiam Philippum Augustum Gal= liæ regem dixisse, cum Ludouicus filius res nouas in Anglia moliretur, vrbesque quasdam caperet: Ne in Anglia filius habet, vbi vel pedem ponat, si Douerense castrum in potes= tatem non redegerit, vtique quod totius Angliæ munitissi= mum & Gallo opportunissimum.

In altera rupe, quæ est e regione, æquato fere iugo, ædi= ficii cuiusdam perantiqui supersunt reliquiæ. Quidam, nes= cio qua persuasus ratione, Cæsaris Aram dixit; sed †Tho. Twi= <John Twine>

183

nus Cantuariensis, senex eruditus, qui adolescens illud ma= gna ex parte integrum vidit, Pharum fuisse mihi affirmauit, quæ nocturno nauium cursui ignes ostenderet. Cuiusmodi altera ex aduerso ad Bononiam extitit a Romanis posita, & longo post tempore a Carolo Magno restaurata, (vt testa= tur Rhegino, apud quem corrupte Phanum pro Pharum le= gitur) quæ nunc Gallis Tour d'order, Anglis The old man of Bullen vocatur. Sub hac rupe patrum memoria Henri= cus Octauus rex potentissimus, maximo labore, & infinitis impensis, defixis in ipso mari trabibus ingentibus, stilis col= ligatis, arborum, saxorumque cumulo iniecto molem, seu pi= lam, nos The Peare vocamus, eduxit, qua tutius naues subsisterent. Sed optimi regis studium inhorrescentis Oce= ani furor cito deuicit, operisque compages crebris fluctibus verberata, se laxauit, Ad quam instaurandam Diua nostra Elizabetha, magnam pecuniæ vim erogauit, & Parlamen= taria authoritas singulis Anglorum nauibus, quæ merces exportant, & important, vectigal in septennium imposuit.

Hinc cautes ex creta, veluti serie cohærentes, per v. mil= liaria perpetuum habent dorsum vsque ad Folkstone, quod olim floruisse Romanorum numismata quotidie inuenta per= suadent, quo autem nomine incertum; Ex illis turribus fuis= se probabile est, quas Romani ad Saxones arcendos, (The= odosio Iuniore regnante) 'per interualla' (vt inquit Gildas) 'ad meridianam Britanniæ plagam in littore collocarunt.' Saxonibus re= ligionis nomine celebre fuit, a monasterio quod Eanswida Eadbaldi regis Cantii filia virginibus consecrauit: nunc ve= ro viculus est, eiusque partem maximam abrasit Oceanus.

Conuersa inde ad Occasum littorum fronte, ad quartum milliare Hith sedet e quinque portubus vnus, vnde & illud nomen assumpsit, quod Saxonibus portum sonat; licet nunc vix illud nomen tueatur, ob arenas accumulatas, quibus mare longius excluditur. Nec tamen ita diu est, ex quo pri=

mum emicuit ex occasu scilicet Westhythi, Oppidulum illud
est ad Occasum, vicinum, portusque fuit, donec hinc se ma=
re proauorum memoria †submoueret. Originem autem &
hoc Limo viculo adiacenti debuit, qui olim celeberrimus e=
rat portus, donec arenæ quas mare euomit, obstruxissent.
Antoninus, & Notitiarum liber Portum Lemanis vo=
carunt, Ptolemæus <limēn>, quod cum apud Græcos signifi=

184

catiuum sit, Librarii vt viderentur defectum supplere <kainos
limēn> scripserunt, Latinique interpretes ‘Nouum portum’ inep=
te conuerterunt: cum loci nomen Limen, vel Leman fuerit,
vti hodie Lime. Stationem hic sub Comite littoris Saxoni=
ci Præpositus numeri Turnacensium habuit. Viaque hinc
Militaris saxis constrata, ad Cantuariam pertingit, quam
Romanorum fuisse opus facile diiudices, vti etiam castrum,
quod in deiectu collis, decem quasi iugera inclusit, mœnium=
que reliquiæ supersunt Britannicis lateribus, silicibus, calceque
cum arena & grumis intrita sic compactæ, vt nec dum vetu=
stati cesserint. Nunc vero licet portus non sit, dignitatis ta=
men pristinæ vmbram non tenuem retinet. Guardianus enim
portuum hic solemne iniit iusiurandum, vbi primum magi=
stratum init, & hic de causis inter portuum incolas statis
diebus cognoscit, Nonnulli existimarunt, magnum flumen
hoc in loco se exonerasse, quod vnus, & alter scriptor de Le=
mano fluuio, & Lemanis ostio meminerint, ad quod Danica
classis anno salutis 892. appulsa fuerit. Sed falsos eos in loci
descriptione opinor, tum quod nullus hic fluuius nisi tenu=
is admodum, qui statim despectus emoritur: tum quod Hun=
tingdonensis Archidiaconus pressæ fidei author, illam clas=
sem ad Lemanem portum appulsam scribat, nec verbum de
flumine habeat. Nisi quis sentiat (quocum ego sentire non
ausim) Rother flu. qui sub Rhye Oceano commiscetur,
hac defluxisse, cursumque paulatim immutasse, cum cam=
pestris illa planities Rumney Marsh terræ accresceret.
Hæc enim campestris regiuncula, quæ a Lemani X. mill. in
longitudine, VIII. latitud. occupat, luxurianti viriditate sa=
ginandis pecoribus aptissima, maris beneficio terræ paula=
tim accreuit. Vnde maris donum appellare non immerito
possim, perinde ac Ægyptum fluminis Nili donum vocarit
Herodotus. Mare namque vt paria faceret, quod alibi hac
ora hauserit, hic reddidit, vel recedendo, vel limum subinde
apponendo; adeo vt Rumney oppidum e quinque portu=
um numero, quod auorum memoria mari incubuit, duobus
fere milliaribus a mari nunc disiungatur. Quanta sit soli v=
bertas, quam numerosa armenta pascat, quæ huc saginan=
da ex vltimis Angliæ partibus mittantur: quanta arte ag=
geribus contra exasperati Oceani insultus †communitur,
non facile credat, qui non propius conspexerit. Sub hac,

185

terra in Ortum euecta longius procurrit, (Nesse, quasi na=
sum vocamus,) cui insidet Lid, satis frequens oppidulum.
Inde se reducens recta in occasum fertur, vsque ad Rotheri
ostium, quo alicubi a Southsexia Cantium disterminatur.
Huius decursum a Southsexiæ parte superius paucis perse=
quuti sumus. A Cantii parte priusquam Oxney insulam
spargat, Newenden habet, quod fuisse portum illum diu
quæsitum, quem Notitiarum liber Anderidam, Britan=
ni Caer Andred, Saxones Andredsceaster nuncuparunt,
fere persuadeor: primum quod incolæ vetustissimum fuisse
oppidum, & portum asseuerent: deinde quod ad Andred=
swalde syluam, cui nomen creauit, situm habeat: postremo

quod Brittenden .i. Britannorum vallem, Saxones dix=
isse videantur, (vti etiam Segontium de quo antea) vnde
Selbrittenden toti Centuriæ adiacenti nomen. Roma=
ni, vt hanc oram contra Saxones piratas tuerentur, nu=
merum Abulcorum, cum eorum præfecto, hic statuerunt.
Postea tamen Saxonum furore penitus deletum concidit,
Hengistus enim, cum Britannos e Cantio omnino exturba=
re in animo haberet, maximique sua interesse existimaret,
si maioribus copiis turmas adaugeret; Ællam e Germania,
cum magna Saxonum manu euocauit. Qui dum magno
impetu Anderidam hanc oppugnaret, Britanni e sylua pro=
xima insidiantes, ita eum exagitarunt, vt cum tandem post
multas vltro, citroque illatas clades, partitis copiis, & Bri=
tannos in syluis fudisset, eodemque tempore in oppidum
irrupisset. ita ad vindictam barbari animus exarsit, vt occisis
incolis funditus euerterit. ‘Locus vero desolatus multis post sæ=
culis transeuntibus,’ (vt inquit Huntingdonensis) ‘ostendebatur,’
donec sub Edwardo primo, fratres Carmelitæ, e Carmelo
Palestinæ recens profecti, qui solitaria quærebant loca, hic
monasteriolum posuerint, oppidulumque statim enatum,
quod ratione veteris oppidi diruti, Newenden, id est no=
uum in valle oppidum, dici cœpit.

Nunc vt Cantii Comites suo ordine percenseam, (omis=
sis Saxonibus Godwino & eius filio Wilmotto, qui non hæ=
reditarii, sed officiarii Comites erant.) Odo vterinus Gui=
lielmi primi frater, primus habetur e Normannico sangui=
ne, Cantii Comes, simulque Baiocensis Episcopus, vir inge=
nio prauo, turbidoque, & rebus nouandis semper intento,

vnde post grauissimam, quam concitarat, seditionem suis
sedibus, & fortunis in Anglia a nepote Guilielmo Rufo eie=
ctus. Deinde cum Stephanus Angliæ vsufructuarius belli=
cosos homines beneficiis sibi astringeret, Guilielmum I=
prensem Flandrum eo honore exornauit; vti etiam eadem
de caussa Philippo Flandriæ Comiti, Cantii etiam titulum
adiunxit Henricus Regis Henrici II. filius, cum res nouas
in patrem moliretur, sed hic tantum titulo tenus Cantii
Comes erat. Non longo post tempore Hubertus de Burgo,
optime de Repub. meritus, suo quasi merito eundem hono=
rem ab Henrico III. accepit, vir patriæ vere amans, & qui
omnia officia, quæ a ciue optimo patria exigere possit, in=
ter medias aduersantis fortunæ procellas cumulate præ=
stitit. Eo sine prole defuncto, iacuit hic titulus vsque ad Ed=
wardi II. tempora. Ille enim fratri suo iuniori, Edmundo de
Woodstocke contulit, qui nepotis sui Edwardi III. tutor,
falsæ, & iniquæ inuidiæ tempestatem subiit, securi percus=
sus, quod in fratrem depositum, fraternum animum nun=
quam obscure tulerit, & illum e custodia liberare voluerit. Filii
tamen duo, Edmundus & Ioannes successerunt, quibus sine
sobole mortuis, hunc honorem eorum soror superstes in e=
questrem Hollandorum familiam transtulit: Thomas enim
Hollandus eius maritus vxorio iure factus est Cantii Co=
mes, quem ordine sequuti sunt Thomas eius filius, qui eti=
am Surriæ Dux, & bini huius filii, Henricus & Edmundus,
de quibus iam ante diximus. Verum cum hæc familia sua
exacta periodo intercidisset, Rex Edwardus IIII. primum
Guilielmum Neuill Dominum de Fauconbridge, eoque ex=
tincto, Edwardum Grey Dominum de Ruthyn Cantiani
Comitis honore adauxit, quartusque iam ab eo floret, om=
nibus veræ nobilitatis ornamentis longe ornatissimus.

Habet hæc prouincia paræcias 398.

. . . . . .

550

. . . . . . E regione Zelandiæ Ta=
misis nobilissimus Britanniæ flu. in Oceanum illabitur, quo
loci duas insulas Toliapin & Caunum siue Con=
uennon locat Ptolemæus. Hæc nondum nomine con=
Canuey. cessit, sed Canuey appellatur, ...

. . . . . . De altera vero Toliapi sententiam subinde
Sheppey. muto, vt Sheppey credam præter situm nihil video. Ea e=
nim satis antiquæ est memoriæ, in scriptoribus nostris O=
uium insula vbique dicta. Monasteriolum Mynster nunc vo=
cant habuit a Sexburga Ercomberti Cantiani regis vxore
anno 660. †constructam. Nunc autem possessio est clarissimi
Equitis, D. Edwardi Hobæi, qui inter pauculos Angliæ
nobiles illustre ingenium eruditis studiis excolit. Castel=
lum ad occasum prætendit munitissimum, quod Edwardus
3. posuit, & Kingsborrow, id est Regius Burgus, dixit, pro
quo Quinborrow nunc appellatur. Magis ad ortum extra
Tamisis ostium longe Tanato †insula locus vadosus areno=
Goodwin sands. sus & nauigantibus insidiosus præiacet, quem Goodwine
sands vocant, quo loci insulam anno 1097. absorptam, quæ
Comitis Goodwini patrimonium erat, produnt annales.
Forsan hæc Toliapis, ni malis pro Toliapis, Thanatis lege=
re, & nonnullis exemplaribus Toliatis legitur, de qua in
Cantio egimus. Hoc in loco immensa †aquorum vastitas ita
coarctatur, vt Oceani fauces inter Europæ Continentem,
& Britanniam non amplius XXX. mill. pass. pateant, quæ an=
gustiæ Fretum aliis Britannicum, aliis Gallicum dicitur, & maris

551

est Britannici limes quod sensim littora, quæ quasi coierant,
semouet, & terris vasta †aquæ portione cedentibus Britan=
niam & Gallias ab exortu ad occasum interluit. Ab hoc Bri=
tannicum mare incipit, ...

. . . . . .

Errata.

pag. 169. lin. †28. pro Hrofeaster, leg. Hrofceaster. <29>
p. †175. li. 36. pro XV, leg. XII. <173>

<This is Camden's description of Kent, as it appeared in the first edition of his book. (It was seen in draft by Lambard: the small corrections which he suggested can be found on pages 167–8, 171.) Apart from marking quotations and snippets of Greek, I make no attempt to imitate the multiplicity of fonts – capitals, italics, Saxon, black-letter – employed by Camden's compositor. I have simplified the typography in some other respects as well, chiefly by replacing 'ę' with 'æ' and 'ij' with 'ii', and by dropping all the accents (which sixteenth-century readers expected to find in printed Latin but modern readers do not). It would not be difficult to modernize the text more thoroughly, by replacing 'v' with 'u', 'æ' with 'ae', 'œ' with 'oe', and '&' with 'et'; but I have stopped short of doing that. The asterisks are Camden's; the daggers marking misprints and other small slips (mostly put right in the second edition) are mine. – C.F. July 2010.>